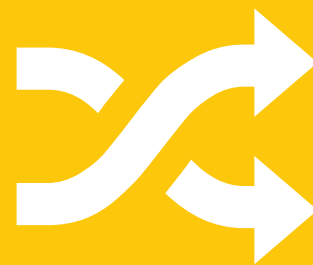

VROUWELIJKE GENITALE VERMINKING (VGV) HANDLEIDING MET GOEDE PRAKTIJKEN

HANDLEIDING MET GOEDE PRAKTIJKEN VOOR DE PREVENTIE EN BESCHERMING VAN MEISJES EN VROUWEN DIE HET SLACHTOFFER ZIJN OF DREIGEN TE WORDEN VAN VROUWELIJKE GENITALE VERMINKING

INHOUD

Inleiding

TRANSVERSALE FICHES

- Vorming en sensibilisering van de actoren
- Ondersteuningsmechanismen voor professionals
- Bevordering van informatieoverdracht tussen de diensten

SECTORALE FICHES

Gezondheid en preventieve dienstverlening

- Kraamzorg
- Kind en Gezin
- Centrum voor leerlingenbegeleiding
- Huisartsen en pediaters
- Travel Clinic

Opvang van asielzoekers

- Fedasil en de opvangstructuren
- Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn

Bijlagen

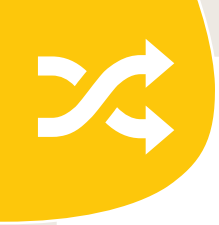
- Afkortingen
- Wettelijke bepalingen en nuttige juridische teksten
- Gegevens van gespecialiseerde diensten en organisaties

Jeugdhulp

- Eerstelijnsdiensten
  - Kind en Gezin
  - Centra voor leerlingenbegeleiding
  - Centra voor Algemeen Welzijnswerk
- Gemandateerde voorzieningen
  - Ondersteuningscentrum Jeugdzorg
  - Vertrouwenscentra Kindermishandeling

Politie en justitie

- Politiediensten
- Parket
- Jeugdrechter
- Voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg

WAAROM DEZE GIDS?

- ✓ Elke hulpverlener moet gepast kunnen omgaan met een verontrustende situatie. Vrouwelijke genitale verminking (VGV) is gendergerelateerd geweld. Het wordt beschouwd als een bijzondere vorm van kindermishandeling en intra-familiaal geweld.
- ✓ Het voorkomen van VGV heeft absolute prioriteit.
- ✓ Het bespreekbaar maken van de praktijk is een eerste stap in de preventie van VGV.
- ✓ Het is dus belangrijk dat elke sector een beleid ontwikkelt rond de preventie van VGV. In deze fiches worden goede praktijken belicht die binnen de verschillende sectoren reeds ontwikkeld werden. Het doel van deze publicatie is dan ook om de samenwerking en het delen van deze goede praktijken tussen de sectoren te bevorderen, en zo de preventie effectief te maken. In de meeste sectoren is reeds een aanpak ontwikkeld om om te gaan met geweld tegen vrouwen en verontrustende situaties in verband met meisjes, die van toepassing is op gevallen van genitale verminking.
- ✓ Bij verontrusting wat betreft VGV, bel 1217 voor ondersteuning of bel de gespecialiseerde diensten voor advies:

☎ GAMS België: 02 219 43 40

☎ INTACT: 02 539 02 04

INLEIDING DE CONTEXT VAN VGV

Volgens de laatste schattingen van UNICEF (2016)¹ hebben meer dan 200 miljoen meisjes en vrouwen uit 29 landen uit Afrika, Azië en het Midden-Oosten een vorm van VGV ondergaan. Dertig miljoen meisjes lopen het risico om er het slachtoffer van te worden in de loop van de tien volgende jaren. In Europa zouden er volgens een rapport van het Europees Parlement² meer dan 500.000 vrouwen en meisjes VGV ondergaan hebben. Een prevalentieonderzoek van de FOD Gezondheid heeft aangetoond dat er in België ongeveer 13.112 vrouwen wonen die reeds besneden zijn en meer dan 4.000 meisjes die het risico lopen. Het onderzoek toont aan dat het aantal betrokken meisjes en vrouwen verdubbeld is sinds 2008.

VGV is een schending van de meest fundamentele mensenrechten zoals het recht op leven, de fysieke en mentale integriteit, het recht op gezondheid, het recht om niet gefolterd te worden en het recht om niet te worden gediscrimineerd op basis van het geslacht.

Zoals bepaald in artikel 2 van het Decreet Integrale Jeugdhulp, is kindermishandeling elke vorm van lichamelijk, psychisch of seksueel geweld waarvan een minderjarige het slachtoffer is, actief door het schadelijke optreden of passief door een ernstige nalatigheid van zijn ouders of van iedere andere persoon ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid staat. In die zin is VGV een ernstige en onherstelbare vorm van mishandeling. Meisjes beschermen tegen VGV past volledig binnen het kader van het omgaan met een verontrustende situatie in de zin van het Decreet Integrale Jeugdhulp.

Na de goedkeuring van de wet van 28 november 2000³ betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen, bestraft artikel 409 van het strafwetboek (tekst in bijlage) specifiek de verminking van vrouwelijke genitale organen. Sinds de inwerkingtreding van de wet werden er erg weinig klachten ingediend op grond van

artikel 409 van het Strafwetboek en heeft geen enkele geleid tot een gerechtelijke veroordeling.

Een actieonderzoek⁴ dat uitgevoerd werd door het netwerk van de gezamenlijke strategie in de strijd tegen VGV (GS-VGV) toont aan dat het aantal situaties van risico op besnijdenis voor meisjes in België stijgt. Deze vaststelling is onder andere te wijten aan de terugkeer van de meisjes naar het land van herkomst van hun ouders tijdens de vakantieperiodes. De wet veroordeelt nochtans zowel (VGV) in België als in het buitenland - ingeval de daders of medeplichtigen op het Belgische grondgebied gevonden worden (artikel 10ter Sv).

De organisaties op het terrein (GAMS, INTACT, ICRH) kwamen echter tot de vaststelling dat de preventie- en beschermingsmechanismen in België ontoereikend zijn. Naar aanleiding van deze vaststelling werd een samenwerking gestart met het Vlaams Forum Kindermishandeling, die een subcommissie genitale verminking oprichtte. In deze context werden aanbevelingen ontwikkeld in verband met preventie en bescherming van meisjes en vrouwen die het slachtoffer zijn van VGV of het dreigen te worden.

De handleiding bestaat uit (transversale en sectorale) fiches die verder kunnen evolueren naar aanleiding van wetgevende ontwikkelingen of verbeteringen in de praktijk van de actoren.

Om een antwoord te kunnen bieden op nieuwe situaties inzake de preventie van VGV en om de bescherming en de rechten van meisjes en vrouwen te versterken, zoals voorgesteld wordt in de handleiding, moeten de geïdentificeerde sectoren echter een beroep kunnen doen op bijkomende materiële en personele middelen.

De expertisecentra INTACT en GAMS bedanken de leden van de werkgroep van het Vlaams Forum Kindermishandeling voor hun input in het opmaken van deze handleiding. Ze bedanken u, de lezer alvast voor de interesse in deze vaak minder bekende problematiek en nodigen u uit om uw mening over het hulpmiddel en/of uw praktijken en de

middelen die u ter beschikking heeft gesteld in de preventie van mishandeling met ons te delen. Hiervoor kan u GS-VGV per mail contacteren op het adres scmgf.be@gmail.com.

VOORAFGAANDE OPMERKINGEN BIJ HET GEBRUIK VAN DE HANDLEIDING :

- ✓ In deze publicatie werd zo veel mogelijk voor genderneutraal taalgebruik gekozen. Hoewel hierbij erkend wordt dat de Nederlandse taal hierin tekort schiet, werd beslist om de vermelding 'm/v' weg te laten bij het benoemen van professionals om zo een poging te doen de genderbinariteit te doorbreken.
- ✓ De voetnoten maken twee zaken mogelijk voor de lezer:
  1. In de online versie wordt de lezer rechtstreeks doorverwezen naar een internetlink/een extern onderzoek/een hulpmiddel/een online-tekst door te klikken op de referentiewoorden of de woorden die onderlijnd zijn.
  2. In de schriftelijke versie vindt u de verwijzing naar het onderzoek/rapport/tekst op het einde van elk deel in de volgorde van verschijning in de tekst.
- ✓ We raden u aan om eerst de transversale fiches te raadplegen: ze bieden aan alle professionals een basiskennis aan ter verbetering van de preventie en bescherming van meisjes en vrouwen die het slachtoffer zijn van VGV of het dreigen te worden.
- ✓ De afkortingen worden in bijlage uitgelegd.
- ✓ De 'goede praktijken' worden doorgaans aan het einde van een fiche meegegeven.

TRANSVERSALE FICHES

De handleiding bevat een eerste fiche met voorafgaand advies en goede praktijken voor alle professionals die geconfronteerd kunnen worden met een situatie van VGV.

De transversale goede praktijken zijn ontwikkeld om het niveau van kennis van alle professionals over de praktijk van VGV en over de middelen die tot hun beschikking staan ter verbetering van de detectie, preventie van VGV en de bijstand aan personen die bloot gesteld worden aan VGV, te harmoniseren.

Opleiding en sensibilisering van de actoren

De problematiek van vrouwelijke genitale verminking (VGV) en de specifieke kenmerken van deze vorm van geweld zijn weinig of slecht gekend bij de professionals. Nochtans vergt de strijd tegen VGV een grotere kennis van de problematiek bij de betrokken actoren. Dat is de reden waarom de organisaties INTACT en GAMS sensibiliserings- en vormingssessies organiseren bij professionals die in contact komen met personen die geconfronteerd worden met (een risico op) VGV.

De detectie van meisjes die het risico op VGV lopen of de verlening van een correcte begeleiding van vrouwen die besneden werden, veronderstelt dat men gesensibiliseerd is over deze problematiek. De actoren kunnen namelijk geconfronteerd

worden met bepaalde obstakels of de vrees of schaamte om over VGV te spreken met de doelgroep (taboe-onderwerp, familiale trouw, problemen met communicatie, moeilijkheden om in te grijpen in een traditionele praktijk, vrees om het vertrouwen van risicofamilies te verliezen, enz.).

Bovendien stellen professionals zich vragen over hun rol, de verplichting tot bewaring van het beroepsgeheim, het belang van het kind, de meest geschikte aanpak, adequate beschermingsmiddelen, enz. Tijdens deze vormingen stellen de organisaties daarom naargelang hun specialisatiegebieden (culturele, medische, psychologische en juridische aspecten) de verschillende aspecten van VGV voor en bieden uitwisselingsmomenten. De verschillende preventiemiddelen die verzameld zijn in de 'toolkit preventie van vrouwelijke genitale verminking'⁵ worden eveneens voorgesteld.

GOEDE PRAKTIJKEN:

- ✔ Preventie van genitale verminking is opgenomen in het leertraject voor nieuwe medewerkers van het CLB.
- ✔ De medewerkers van de OCMW 's werden in 2016 door de expertisecentra opgeleid rond VGV met als doel een betere detectie en aanpak van een risico op VGV, bv. wanneer men op de hoogte is van een vertrek van een familie naar een land met hoge prevalentie van VGV.

Ondersteuningsmechanismen voor professionals

De professionals die in contact staan met de personen die getroffen worden door VGV kunnen moeilijkheden ondervinden om de problematiek van VGV ter sprake te brengen. Door een beroep te doen op de gespecialiseerde organisaties kunnen de professionals gebruik maken van middelen en handvaten om sensibilisatiegesprekken te voeren om het risico op VGV te evalueren en om preventie te verzekeren.

- **Aanduiding van een referentiepersoon binnen de dienst**

Het is soms moeilijk om een heel team op te leiden over een specifieke kwestie zoals VGV. Daarom kan het nuttig zijn om een referentiepersoon aan te duiden in de verschillende instellingen die mogelijk in contact komen met de doelgroep.

Binnen de dienst zijn zij de tussenpersoon en bevoorrechte gesprekspartner. Ze waken over:

- de sensibilisering van hun collega's over deze problematiek;
- de begeleiding en raadgeving van collega's die geconfronteerd worden met een situatie van VGV;
- de samenwerking met gespecialiseerde organisaties (INTACT of GAMS) tijdens de evaluatie van het risico en in de hulpverlening die aangepast is aan de situatie.

GOEDE PRAKTIJK:

- ✓ In het Ziekenhuis Etterbeek- Elsene werd een protocol opgesteld rond preventie van VGV. Een vroedvrouw die een geïnfibuleerde vrouw in de verloskamer ontvangt, kan beroep doen op de referentiepersoon rond VGV binnen het ziekenhuis. Deze laatste kan advies geven over wat er moet gebeuren en over de preventie van besnijdenis bij het pasgeboren dochttertje dat een risico zou lopen.

- **Bijstand van co-bemiddelaars en tolken tijdens de gesprekken**

De communicatie met de families, die essentieel is in het kader van preventie van VGV, wordt soms bemoeilijkt door de taal of culturele gewoontes. Om aan deze obstakels tegemoet te komen, worden co-bemiddelaars en tolken gesensibiliseerd over de problematiek van VGV. Hun rol kan noodzakelijk zijn om de boodschap van een professional over te maken of om culturele gewoontes te ontcijferen.

Er zijn verschillende co-bemiddelaars actief bij GAMS vzw die aan bewustwording en preventie bij de betrokken gemeenschappen kunnen doen. GAMS beschikt over meerdere geschoolde interculturele bemiddelaars die aan bewustwording en preventie bij de betrokken gemeenschappen kunnen doen.

GOEDE PRAKTIJK:

- ✓ De co-bemiddelaars/tolken of interculturele werkers kunnen rechtstreeks tussenkomen in ziekenhuizen, CLB's of tijdens de beschermingsfase in geval van een ernstig en actueel gevaar voor de integriteit van een jong meisje. Het team van GAMS vzw wordt versterkt door een groep van cobemiddelaars die getraind werden om het gesprek over VGV te vergemakkelijken.

- **Ter beschikkingstelling van hulpmiddelen**

De organisaties die gespecialiseerd zijn in de strijd tegen VGV (INTACT, GS-VGV en GAMS), hebben een 'toolkit preventie van vrouwelijke genitale verminking' ontwikkeld om de toegang tot het geheel van de in België beschikbare hulpmiddelen te vergemakkelijken.

Het bevat volgende documenten:

- De wereldkaart met de prevalentie van VGV;
- Prevalentiestudie over besneden vrouwen en meisjes die het dreigen te worden in België;
- Een drieluik met objectieve criteria voor het evalueren van een risico, een risicoladder en een beslissingsboom in functie van het risiconiveau;
- De gesprekshandleiding om VGV bespreekbaar te maken met meisjes en hun familie;
- Het paspoort 'STOP VGV' dat verwijst naar de Belgische wet met betrekking tot VGV;
- De folder 'Geen besnijdenis voor mijn dochter';
- Een voorbeeld van een medisch certificaat dat kan ingevuld worden na onderzoek, voor vertrek op vakantie;
- Een voorbeeld van een verklaring op eer, waarin men verklaart zijn kind niet te zullen besnijden;
- De brochure 'Het beroepsgeheim en de VGV': Handleiding voor betrokken professionals;
- De handleiding VGV voor betrokken beroepssectoren⁶.

De hulpmiddelen van de toolkit zijn online beschikbaar <http://www.strategiesconcertees-mgf.be/nl/kit-preventie/> behalve het voorbeeld van een medisch certificaat, de verklaring op eer en het paspoort 'STOP VGV'. Deze kunnen opgevraagd worden bij de organisaties.

- **Beroep op gespecialiseerde organisaties GAMS-België (psychosociale opvolging) en INTACT (juridische ondersteuning bij beschermingsprocedures):**

- **Raad en gesprekstechnieken:** indien de preventie van VGV bij een gezin noodzakelijk lijkt, voelen de professionals zich soms machteloos om dit onderwerp aan te kaarten (welke woorden, gedragingen, de aanpak,...);
- **Informatie over de landen van herkomst:** de tradities en praktijken van verschillende gemeenschappen en etniciteit, over de wet en de middelen om de meisjes te beschermen in hun land van herkomst;
- **Inlichtingen over medische aspecten** en de attesten met betrekking tot VGV (verschillende vormen van VGV, complicaties en levenslange gevolgen);
- **Raad en ondersteuning bij procedures/tussenpersoon** voor de preventie en bescherming van een meisje/vrouw dat besneden is of het dreigt te worden;
- **Mogelijke afspraken met organisaties** in geval van moeilijkheden in de beoordeling van het risiconiveau van VGV en over de mogelijk te ondernemen acties en procedures met de families.

GOEDE PRAKTIJK:

- ✓ Elk consultatiebureau van Kind en Gezin beschikt over de preventiekit VGV als ondersteunend materiaal.

 Voor meer informatie : Hoofdstuk 5 (p.69 e.v.) van de Handleiding VGV voor betrokken beroepssectoren⁷, 'Consultaties en gesprekken met de families'; en de Gesprekshandleiding om besnijdenis bespreekbaar te maken met meisjes en hun familie van de preventiekit.

Informatieoverdracht tussen de diensten bevorderen:

Eén van de moeilijkheden van de preventie van VGV en de bescherming van meisjes en vrouwen is de detectie van deze vorm van mishandeling, in het bijzonder met betrekking tot het risico op VGV. Bij de tussenkomst van een actor uit de eerstelijnsbijstand of uit de jeugdhulp om een meisje tegen VGV te beschermen, is het daarom aan te raden dat er gewaakt wordt over de opvolging van de situatie door de tussenkomst te vermelden in het dossier.

De uitwisseling en doorstroming van relevante informatie tussen de verschillende instellingen (materniteitsafdelingen, K&G, CLB) moet versterkt en bevorderd worden met respect voor de regels rond het gedeeld beroepsgeheim.

De preventie van de mishandeling moet namelijk gebeuren vanuit een sterke schakel van verschillende bevoegde instellingen die met elkaar samenwerken. Indien één van de schakels loskomt, zal het geheel van de preventie van de mishandeling minder efficiënt worden.

Het Protocol Kindermishandeling⁸ pleit voor samenwerking tussen de actoren en de specifieke diensten en voor het bevorderen van een keten in de bijstandsverlening. Dit protocol omkadert de manier waarop de medisch-psychosociale sector en het gerecht kunnen samenwerken om een mishandelingssituatie aan te pakken. Er kan in geval van een gekend risico op VGV naar dit protocol verwezen worden.

De doorstroming van relevante informatie met respect voor de regels met betrekking tot het gedeeld beroepsgeheim is het middel bij uitstek om een bescherming van het kind op lange termijn te verzekeren.

Met betrekking tot VGV, bevat de preventiekit, zoals eerder vermeld, een drieluik dat werd ontwikkeld door gespecialiseerde organisaties. Het is een belangrijk instrument dat het voor professionals mogelijk maakt om een risico op besnijdenis te objectiveren op basis van een reeks criteria. Hierna kan men het risico op een schaal van 5 niveaus afmeten. Afhankelijk van het niveau van gevaar kan de professional beroep doen op een beslissingsboom, waarin de verschillende mogelijke handelingen zijn opgenomen, met specifieke adressen waarnaar de meisjes en vrouwen doorverwezen kunnen worden om hen de noodzakelijke hulp en een adequate bescherming tegen VGV aan te bieden. Elke actor die geconfronteerd wordt met een risico of vermoeden van VGV kan zich ook beroepen op dit procedureel schema.

♥ In 2012 werd een subcommissie vrouwelijke genitale verminking binnen het Vlaams Forum Kindermishandeling (VFK) opgericht. Het VFK is een overlegstructuur die werd gevestigd door het Protocol Kindermishandeling. De subcommissie genitale verminking laat toe om een nauw overleg te organiseren tussen de verschillende sectoren en de gespecialiseerde organisaties. Dankzij deze samenwerking werd onder andere een generieke beslissingsboom ontwikkeld, in samenspraak met de verschillende beroepssectoren (onderwijs, justitie, jeugdhulp).

♥ Family Justice Centers – Veilig thuis

In België werd het eerste Family Justice Center (FJC) in Antwerpen opgericht, in een nauwe samenwerking tussen de provincie Antwerpen, het stadsbestuur en het OCMW van Antwerpen. In Antwerpen werken politie, parket en hulpverlening (CAW, VK, OCMW, ...) al een tijd nauw samen in gezinnen met een complexe problematiek van intra-familiaal geweld. Door middel van een interdisciplinaire aanpak, wordt voor elke situatie een oplossing gezocht. De verwijzing naar de FJC's gebeurt via professionals.

NOTITIES

A series of horizontal lines for writing, with several faint, overlapping colored shapes (pink, yellow, orange, purple, and grey) scattered across the page.

REFERENTIES

1. <http://data.unicef.org/topic/child-protection/female-genital-mutilation-and-cutting/>
2. Resolutie van het Europees Parlement van 24 maart 2009 over de strijd tegen genitale verminking van vrouwen in de EU (2008/2071(INI)), online te raadplegen <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2009-0161+0+DOC+XML+V0//NL>
3. Wet van 28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen, B.S. 17 maart 2001. http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=2000112835&table_name=wet
4. De Brouwere M., Richard F., Dieleman M., Recherche-action sur des signalements de MGF en Belgique. Enquête conduite au sein des associations belges spécialisées (GAMS België, INTACT, Collectif Liégeois MGF), Brussel, 2013, Ed. GAMS België. Enkel in het Frans beschikbaar.
5. Toolkit preventie van vrouwelijke genitale verminking tot stand gebracht door INTACT, de GS-VGV en GAMS samen met de GS-VGV, 2014, online raadpleegbaar: <http://www.strategiesconcertees-mgf.be/scmgf-15/> <http://www.strategiesconcertees-mgf.be/nl/kit-preventie/>
6. FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu en GAMS België; Vrouwelijke Genitale Verminking, Handleiding voor de betrokken beroepssectoren, Brussel, 2011. http://gams.be/wp-content/uploads/2016/07/guide-mgf-nl_web.pdf
7. Idem.
8. Protocol Kindermishandeling Justitie Welzijn 30 maart 2010, http://www.dsb-spc.be/doc/pdf/Protocol_Kindermishandeling_Justitie-Welzijn.pdf Dit protocol werd opnieuw ondertekend op 24 mei 2014 door Vlaams Minister van Jeugd en Welzijn, Minister van Justitie en Minister van Binnenlandse zaken.

Met de steun van

